

Ołów, Antoni Jan

Struktura i teologia psalmu 149

Studia Teologiczne 3, 17-31

1985

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KS. ANTONI JAN OŁÓW

STRUKTURA I TEOLOGIA PSALMU 149

Treść: Wstęp; I. Krytyczne ustalenie tekstu; II. Struktura formalna i treściowa; III. Podstawowe prawdy teologiczne; Wnioski.

WSTĘP¹

Sobór Watykański II w *Konstytucji o liturgii* (nr 90) zachęca cały Lud Boży, szczególnie kapłanów, do głębszego poznania Pisma świętego, a zwłaszcza psalmów. Temu zaś pomaga zapoznanie się z formą, gatunkami i poglądami religijnymi natchnionych autorów.

Treść poszczególnych psalmów jest wielce różnorodna. Wszystko, czym żył pobożny Izraelita znalazło w nich wyraz: podziw dla wielkości Boga, przejawiającej się w Jego wspaniałych dziełach, radość z Jego chwały, wdzięczność za doznane dobrodziejstwa Boże, skarga w chwilach prześladowań, poczucie winy i nadzieja na pomoc i zmiłowanie Boże.

Psałterz to nie tylko obraz pobożności Izraelitów, ale również przegląd teologicznych refleksji. Obejmują one całokształt zbawczego planu Bożego od stworzenia świata aż do wielkiej eschatologicznej przemiany².

Spośród wielu psalmów Ps 149 zasługuje na szczególną uwagę. Nie bez powodu wielki znawca Psałterza – H. Gunkel – określa go jako ważny i zarazem trudny do wyjaśnienia³. Mimo tych trudności w zinterpretowaniu psalmu, znalazło się wielu uczonych, którzy próbowali podjąć się tego dzieła. Można tu wymienić takich egzegetów jak: F. Baethgen, E. Kalt, H.-J. Kraus, G. Castellino, A. Weiser, L. Sabourin, M. Dahood, A. Deissler, L. Jacquet, G. Ravasi i inni, którzy w swoich komentarzach, w sposób ogólny, omawiają Ps 149. Istnieje również jedno opracowanie monograficzne: H. Gunkel, *Psalm 149: Orient, Studies ded. to PHaupt 1926*. Nie podaje ono jednak syntezy nauki teologicznej i prawie nie zajmuje się problemami literackimi utworu. Dlatego więc celem tej pracy będzie odnalezienie struktury Ps 149 oraz przedstawienie, w kontekście pism Starego Testamentu, głównych myśli teologicznych.

¹ W niniejszym opracowaniu autor pomija egzegezę Ps 149 i problemy krytyki historycznej. Czytelnik znajdzie je w komentarzach do Księgi Psalmów.

² Por. *Pismo święte Starego i Nowego Testamentu*, Poznań 1982³, s. 569.

³ Por. H. Gunkel, *Die Psalmen*, Göttingen 1911, s. 619.

I. KRYTYCZNE USTALENIE TEKSTU

Zanim przystąpi się do badań nad strukturą psalmu 149, należy wcześniej ustalić jego tekst pierwotny i dokonać przekładu.

Tekst masorecki (TM) zdaje się być w kilku miejscach zniekształcony. Właściwą więc rzeczą będzie korzystanie z drugiego źródła, greckiego tłumaczenia Starego Testamentu – Septuaginty (LXX). Wykorzysta się również starożytne przekłady: Akwili (Aq), Teodocjana (Th), Peszutto (Syr) i Wulgaty (Vg). Będą pomocne tu także wskazówki najnowszego krytycznego wydania Księgi Psalmów: *Biblia Hebraica Stuttgartensia* (BHS). Weźmie się też pod uwagę inne dostępne pomoce, przydatne do lepszego odtworzenia pierwotnego tekstu.

Psalm 149

- 1 Alleluja⁴.
Śpiewajcie dla Jahwe pieśń nową,
pochwałę⁵ Jego w zgromadzeniu pobożnych⁶.
- 2 Niech cieszy się Izrael swym Stwórcą⁷,
synowie⁸ Syjonu niech się radują swym Królem.
- 3 Niech sławią imię Jego tańcem⁹,
niech grają Mu na bębnie i cytrze.
- 4 Bo Jahwe¹⁰ ma upodobanie¹¹ w ludzie swoim,
pokornych¹² obdarza¹³ wybawieniem¹⁴.
- 5 Niech się weselą pobożni w chwale,
niech¹⁵ się rozradują na swoich łożach¹⁶.

⁴ W TM: jał lû-jah. Brakuje tylko w tłumaczeniu syryjskim (Syr) i niektórych rękopisach św. Hieronima. Nie ma podstaw do zmiany tzw. lekcji.

⁵ W TM: t hillatô; LXX i Hier tłumaczą w mianowniku – jako podmiot. Konstrukcja gramatyczna całego wersetu przemawia jednak za tym, że słowo t hillatô zostało użyte w bierniku; por. G. Castellino, *Libro dei Salmi*, Roma 1955², s. 535.

⁶ W TM: hâšîdîm (słowo wieloznaczne: „pobożni“, „święci“, „miłosierni“, „wierni“, „sprawiedliwi“ – por. W. Gesenius – F. Buhl, *Hebräisches und aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*, Berlin 1954¹⁷, s. 266–267). Niektóre rękopisy zawierają lekcję q došîm – „święci“ (por. BHS).

⁷ W TM: b ošâw (liczba mnoga: „ich stwórcy“). LXX i Syr mają liczbę pojedynczą. Lekcja LXX-a brzmi: epi to poiesanti autôn. R. Kittel sponuje, że pierwotny tekst został zniekształcony; należy zmienić lekcję na: b ošô lub b ošêhû (*Biblia Hebraica*, Stuttgart 1973¹⁷, s. 1103). Wydaje się jednak, że ma miejsce tutaj tzw. *plurale maiestaticum*, dla podkreślenia wielkości i godności Stwórcy. Podobnie słowo 'êlohîm (Bóg) występuje w liczbie mnogiej (por. np. Ps 7,12; 10,13; 14,1).

⁸ LXX i Syr proponują wstawić na początku spójnik. Nie ma na to większych uzasadnień.

⁹ W TM: b mahôl; LXX ma lekcję: en choro; św. Hieronim tłumaczy: eius choro. Chodzi tu jednak o rzeczywisty taniec (por. Wj 15,20; Sdz 11,34; 2 Sm 6,14).

¹⁰ Fragment kodeksu z Genizy w Kairze opuszcza tu imię Boże.

¹¹ TM ma lekcję rôšeh. R. Kittel (BH) proponuje czytać rasah. Również H. Gunkel zajmuje podobne stanowisko, twierdząc, że czasownik rasah („podał“) powinien być zastosowany w odpowiednim dla poezji czasie – *perfectum*. Powołuje się przy tym na niektóre rękopisy (por. H. Gunkel, dz. cyt., s. 621). Dotychczasową lekcję należy jednak zachować, gdyż jest trudniejsza i zgodna z przekazem wszystkich kodeksów i większości papirusów.

¹² LXX i Syr proponują wstawić spójnik. Nie potwierdzają tego inne teksty. W TM: anawîm („pokorni“); w LXX-e: praejs („łagodni“). Tekst masorecki jest dobrze zachowany i zgodnie z zasadami krytyki tekstu bardziej wiarygodny (por. K. Romaniuk, *Wprowadzenie do krytyki tekstu Starego i Nowego Testamentu*, Poznań 1975, s. 30.33.131).

¹³ W TM: j fa'er (dosłownie: „oświecić“, „ozdobić“). Występuje tylko jeden raz w Psalterzu (hapax legomen).

¹⁴ TM ma lekcję bišu ah; LXX: en soteria. Termin hebrajski ma dwa podstawowe znaczenia: „pomoc“ i „zbawienie“ (wybawienie). Niektórzy egzegeci w tłumaczeniu stosują termin bliskoznaczny: „zwycięstwo“; por. A. Schökel, *I Salmi*, Torino 1981, s. 222; A. Lancellotti, *Salmi* (90–150), Roma 1980, s. 331. Chociaż tłumaczenie takie odpowiadałoby bardziej duchowi psalmu, należy je pominąć jako niezgodne z wersją leksykalną; por. L. Koehler – W. Baumgartner, *Lexicon in Veteris Testamenti Libros*, Leiden 1958, s. 411.

¹⁵ Greci przekład Akwili i Syr proponują wstawić spójnik; za mało podstaw do umieszczenia w tekście.

¹⁶ TM ma lekcję: mišk bôtam; LXX: epi ton konton. R. Kittel (BH) proponuje czytać: ma arkôtam („w swych oddziałach“) lub mišm rôtam („w swych strażach“). H. Bardtke (BHS) poprawia na: mišp hō-

- 6 Pieśni chwalcące Boga na ich ustach¹⁷,
 a miecz¹⁸ obosieczny¹⁹ w ich rękę.
 7 Aby dokonać²⁰ zemsty na poganach,
 karania²¹ na narodach²².
 8 Aby ich królów uwięzić w kajdanach²³,
 a ich dostojników w pęta²⁴ żelazne.
 9 Aby wykonać na nich²⁵ pisany wyrok:
 to²⁶ jest chlubą wszystkich jego pobożnych.
 Alleluja²⁷.

Na podstawie uwag krytycznych odnośnie Ps 149 należy stwierdzić integralność tekstu. Różnice poszczególnych lekcji, poza wyjątkami, są raczej nieznaczne i nie zmieniają zasadniczo treści psalmu. Propozycje zaś niektórych autorów, by dokonać poważniejszych poprawek w tekście, nie mają podstaw źródłowych.

II. STRUKTURA FORMALNA I TREŚCIOWA

Wypada obecnie, na bazie zjawisk gramatycznych i literackich, ukazać strukturę psalmu 149, która ma wpływ na sens teologiczny utworu.

Strukturę każdego psalmu można badać w oparciu o kryteria formalne (zewnątrzne) i treściowe (wewnętrzne).

tam („w swoich pokoleniach“). H. Gunkel zaś zmienia na: al-ma arkołtam („w swych oddziałach wojskowych“). Mimo tych licznych propozycji wniesienia poprawek, nie wydaje się rzeczą uzasadnioną, aby zmienić lekcję. Główni świadkowie tekstu świadczą za jej utrzymaniem.

¹⁷ W TM: bigrōnam – dosłownie „w ich gardłach“.

¹⁸ TM ma lekcję: w hereb. H. J. Kraus słowo to rozumie jako obosieczną siekiere (por. *Psalmen, Biblischer Kommentar zum Alten Testament*, XV, 2, Neukirchen 1972⁴, s. 967). Inni uczeni tłumaczą słowem „miecz“.

¹⁹ W TM: pîfijjôt (dosłownie: „podwójne usta“): LXX tłumaczy: romfaiaj distomoi; Hier – glandii ancipites.

²⁰ W TM: lā ašôt. H. Gunkel proponuje (podobnie jak w w.7 i 8) tłumaczyć: „kiedy dokonają“. Propozycja ta jednak nie została przyjęta przez egzegetów; por. E. Beaucamp, *Le Psautier Ps 73–150*, Paris 1979, s. 315.

²¹ Nieliczne rękopisy syryjskie w tłumaczeniu *Poligloty Londyńskiej* z 1964 r. dodają tu spójnik. Tylko na tej podstawie nie można umieścić go w tekście. W TM: tōkehôt; odpowiednia lekcja w kodeksie Leningradzkim ma zakończenie hot. Nie zmienia to sensu słowa.

²² W TM: bal-'umim (dosłownie: „nie narody“). H. Bardtke (BHS) proponuje (podobnie jak w Ps 44,15) zmienić na: nal'umim. N. Schlögl opowiada się za lekcją dłuższą: b kol l 'umim (por. H. Gunkel, dz. cyt., s. 621). Lekcja krótsza jest bardziej wiarygodna.

²³ W TM: b ziqqim – „kajdany na ręce“. H. Gunkel sądzi, że chodzi tu ogólnie o łańcuchy (por. Iz 45,14).

²⁴ W TM: b kablê – „pęta na nogi“ (por. Ps 105,18, a także papirus 116 z Elefantyny).

²⁵ W TM: bahem. R. Kittel (BH) proponuje tę lekcję usunąć. Papirus 11 Q Ps zawiera jednak pierwiastek słowny bhm. H. Bardtke (BHS) wyrażenie bahem włącza do tekstu. Por. M. Dahood, *Psalms*, t. 3, New York 1979³, s. 358.

²⁶ W TM: hû' – może znaczyć: „on“, „ono“, „to“. Gdyby przyjąć tłumaczenie „on“ zmieniłby się sens całej lekcji (On – tzn. Jahwe jest chlubą!). Wydaje się jednak, że za większości tłumaczeń należy przyjąć znaczenie neutralne: „to“; por. L. Lacquet, *Les Psaumes et le coeur de l'homme*, t. 3, Gembloux 1974, s. 741–742. LXX ma lekcję: doksa aute; Vg: gloria haec. Rękopis z Qumran (11 Q Ps kol. XXVI, 3) zawiera trzeci stych wiersza: „synów Izraela, świętego narodu“; por. G. Ravasi, *Il libro dei Salmi*, t. 3, Bologna 1984, s. 980.

²⁷ W TM: hal lû-jah. LXX, Syr i Hier opuszczają to wyrażenie. R. Kittel (BH) proponuje również je opuścić. Niektórzy egzegetycy postulują przeniesienie na początek Ps 150 lub koniec Ps 148; por. R. Mackenzie, *Ps 148, 14c: conclusion or Title?*, Bib 51 (1970), s. 211–224; H. Renard, *Les Psaumes*, Paris 1950, s. 746. Inni natomiast słusznie przyjmując pierwszeństwo TM przed tłumaczeniami (LXX, Syr, Hier) słowo Alleluja włączają do Ps 149; por. A. Deissler, *Die Psalmen*, Düsseldorf 1982³, s. 569; J. W. Rogerson – J. W. McKay, *Psalms 101–150*, London-New York 1977, s. 187.

1. Struktura formalna

Chcąc ustalić strukturę formalną, należy najpierw rozpatrzyć formy gramatyczne i literackie, by następnie z całości semantycznego materiału, wyodrębnić element formalny psalmu.

A. Formy gramatyczne i literackie

Psalm 149 zawiera w sobie szereg konstrukcji czasownikowych, które można przedstawić w postaci schematu:

w.1	pi.imptv.2p.pl.		
	q.imptv.2p.pl.	+
w.2	q.iuss.3p.pl.	+	q.iuss.3p.pl.
w.3	pi.iuss.3p.pl.	+	pi.iuss.3p.pl.
w.4	q.ptc.sg.m.	+	pi.3p.sg.
w.5	q.iuss.3p.pl.	+	pi.iuss.3p.pl.
w.6	+
w.7	q.inf.constr.	+
w.8	q.inf.constr.	+
w.9	q.inf.constr.	+
	pi.imptv.2p.pl.		

Z powyższych zestawień form gramatycznych wynika, że w w. 1–3 występują czasowniki w dwóch koniugacjach (*qal* i *piel*), w dwóch wolitywnych trybach (*iussivus* i *imperativus*), w trzeciej osobie liczby mnogiej. W w. 4 zachodzi imiesłów i forma trybu oznajmującego, w liczbie pojedynczej. W w. 5, podobnie jak w w. 2 i 3, powtarza się *iussivus pluralis*. Werset 6 nie zawiera form czasownikowych, występują tu tzw. zdania rzeczownikowe. W w. 7. 8 i 9 zostały zastosowane tylko cztery czasowniki (trzy czasowniki w koniugacji *qal* w formie bezokolicznika i jeden czasownik w koniugacji *piel*, w trybie rozkazującym). Czasowniki, jak widać, występują przeważnie w trybach wolitywnych; odnoszą się zwykle do pochwały:

- 1 širû, „śpiewajcie“ (imptv.) + t hillah, „pochwała“
- 2 jiśmah, „niech cieszy się“ (iuss.)
- 3 jağlû, „niech się radują“ (iuss.)
- 4 j hal lû, „niech sławią“ (iuss.)
- 5 j zamm rû, „niech grają“ (iuss.)
- 6 ja l zû, „niech się weselą“ (iuss.)
- 7 j rann nû, „niech się rozradują“ (iuss.) + rôm mô, „pieśni chwale“.

W Ps 149 stwierdza się przewagę zdań czasownikowych, w trybach wolitywnych bezpośrednich (*directa*). Zdania są krótkie: 3–4 słowa (z wyjątkiem w. 9), najczęściej z dopełnieniem bezpośrednim. Występuje dość często dopełnienie okolicznikowe z przedimkiem b . Werset 4 rozpoczyna się od partykuły *ki*, która wprowadza zdanie uzasadniające. Trzy ostatnie wiersze psalmu (7.8.9) być może tworzyły pierwotnie jedno zdanie rozwinięte²⁸.

W psalmie 149 spotykamy niektóre zjawiska poezji hebrajskiej²⁹. Na pierwszy plan wysuwa się paralelizm członów wiersza.

²⁸ Por. H. Gunkel, *Einleitung in die Psalmen*, Göttingen 1933, s. 5.

²⁹ Por. J. Trublet – J. N. Aletti, *Approche poétique et théologique des Psaumes*, Paris 1983, s. 33.105.214.

paralelizm synonimiczny:

- w.2 Niech cieszy się **Izrael** swym Stwórcą,
synowie Syjonu niech się radują swym Królem.
 w.5 Niech się weselą **pobożni** w chwale,
 niech się rozradują na swoich łożach.
 w.8 Aby ich królów **uwięzić** w kajdanach,
 a ich dostojników w pęta żelazne.

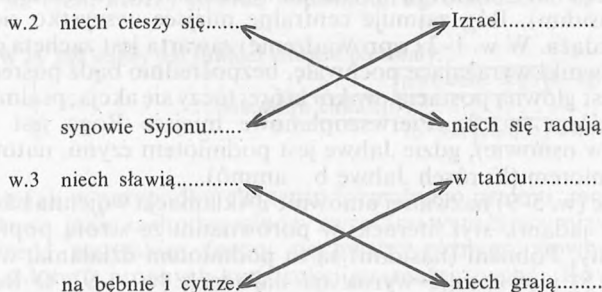
paralelizm autyetyczny:

- w.6 Pieśni chwalcące Boga na ich ustach,
 a miecz obosieczny w ich ręku.

paralelizm syntetyczny:

- w.1 Śpiewajcie dla Jahwe **pieśń nową**,
pochwałę Jego w zgromadzeniu pobożnych.
 w.3 **Niech sławią** imię Jego tańcem,
niech grają Mu na bębnie i cytrze.
 w.4 Bo Jahwe **ma upodobanie** w ludzie swoim,
 pokornych **obdarza** wybawieniem.
 w.7 **Aby dokonać zemsty** na poganach,
karania na narodach.

paralelizm chiastyczny:

Oprócz paralelizmu, w w. 1–4 występuje zjawisko aliteracji (powtórzenie liter): spółgłoski „j” (20 razy) i spółgłoski „l” (12 razy). Te dwie litery, wraz z literą „g”, tworzą pierwiastek słowny gjl, który wyraża radość i wesele (por. w. 2 jaǵlû).

Ponadto w w. 7.8 i 9 powtarzają się często spółgłoski gardłowe, zapewne po to, by w kontekście zemsty i kary wytworzyć atmosferę strachu (*onomatopeja*).

W psalmie ma również miejsce asonacja, która polega na regularnym akcentowaniu wybranych samogłosek, dzięki czemu powstaje efekt wokalny; w w. 1.2.3.4 powtarza się *suffix* na trzecią osobę liczby pojedynczej, w w. 2.5.6.8 na trzecią osobę liczby mnogiej.

Wiersz hebrajski nie zna rymu, zastępuje go w pewien sposób rytm³⁰. W Ps 149 występuje równe metrum 3+3 w poszczególnych wierszach. Jedynie w. 9 ma metrum 3+4³¹.

Liczne psalmy biblijne mają strukturę stroficzną, gdzie szereg wierszy podkreśla ten sam temat. Wydaje się, że nasz psalm można podzielić na dwie strofy:

³⁰ Secondo l'opinione oggi corrente il verso ebraico si fonda su un determinato numero de accenti intensivi tra una pausa maggiore e l'altra – cyt. T. Ballarini, *Ultimi storici salmi sapienziali*, t. 3, Bologna 1978, s. 213.

³¹ Por. L. Jacquet, dz. cyt., s. 741.

Psalm 149

Pieśń nowa hašidim

w. 1-4	$\left. \begin{array}{l} 1 \\ 2 \\ 3 \\ 4 \end{array} \right\}$	wprowadzenie	širû
			jišmah, jaġilû
		osnowa	j hal lû, j zamm rû
			kî rôseh, j fa'er

Aklamacja wojenna hašidim

w. 5-9	$\left. \begin{array}{l} 5 \\ 6 \\ 7 \\ 8 \\ 9 \end{array} \right\}$	wprowadzenie	ja lzû, j rann nû
		
			la ašôt
			le' sor
			la ašôt

W pierwszej strofie (w. 1-4), którą można nazwać „Pieśń nowa hašidim“ (por. w. 1: širû...šir hadaš...hašidim), Bóg zajmuje centralne miejsce, wszystko się do Niego odnosi i do Niego zdąża. W w. 1-3 (wprowadzenie) zawarta jest zachęta do wychwalania Jahwe. Czasowniki wyrażające pochwałę, bezpośrednio bądź pośrednio, wskazują na Boga. On jest główną postacią, wokół której toczy się akcja; psalmista nazywa Go Stwórcą i Królem (w. 2). Pierwszoplanowe miejsce Boga jest szczególnie wymowne w w. 4 (w osnowie), gdzie Jahwe jest podmiotem czynu, natomiast „swój naród“ jego przedmiotem (kî rôseh Jahwe b ammô).

W drugiej strofie (w. 5-9) nazwanej umownie „Aklamacja wojenna hašidim“ (por. w. 6b: w hereb...b jadam), styl literacki w porównaniu ze strofą poprzednią, jest całkowicie odmienny. Pobożni (hašidim) są tu podmiotem działania; weselą się na swoich łożach (w. 5) i wykonują wyrok na narodach (w. 6-9). O Bogu nie ma wzmianki, jeśli nie liczyć ostatniego słowa kończącego psalm: Alleluja. W w. 5-9 jest mniej czasowników (brakuje zupełnie w w. 6) i występują one, poza w. 5, w formie bezosobowej (inf. constr.). W drugiej strofie hašidim są wymieniani dwukrotnie (w. 5,9), w pierwszej tylko jeden raz (w. 1).

B. Element formalny psalmu

W strukturze psalmu 149 można dostrzec element formalny, który zdaje się decydować w dużym stopniu o sensie całego utworu. Elementem tym jest słowo „pobożni“. Wypada więc przyjrzyć się miejscu i funkcji, jaką on pełni w omawianym ciągle tekście.

1. w zgromadzeniu **pobożnych**.
2. Izrael synowie Syjonu
3.
4. w ludzie swoim pokornych
5. **pobożni**
6.
7.
8.
9. wszystkich jego **pobożnych**.

Jak widać na powyższej tabeli, słowo „pobożni” rozpoczyna i kończy psalm; po raz trzeci występuje w środku utworu (w. 5). Synonimami tego słowa są „synowie Syjonu” (mieszkańcy świętego miasta – w. 2), oraz Izrael, naród upodobany przez Boga (w. 4). Naród ten uznaje swoją małość wobec Stwórcy i Króla (w. 2) i nazywa siebie „ludem pokornym” (w. 4). „Zgromadzenie pobożnych” można rozumieć zatem jako cały naród izraelski powołany do wychwalania Pana (w. 1–4) i wypełniania Jego wyroku (w. 5–9)³². Z drugiej strony słowo „pobożni” można pojmować w sensie oddzielnym, wyłącznym. W psalmie nie ma bowiem bezpośredniego paralelizmu pobożni – Izrael, pobożni – synowie Syjonu itp. Ponadto w w. 6b „pobożni” mają w rękach miecze, a w. 9 są określani za pomocą dzierżawczego zaimka („jego”). Fakty te, zdaniem niektórych egzegetów dowodzą, że „pobożni” stanowią grupę społeczno-religijną³³. A. Schökel usiłuje połączyć obie opinie i znaleźć rozwiązanie pośrednie. Według niego „pobożni” stanowią osobną grupę wiernych, którzy reprezentują cały naród izraelski³⁴. Nie podaje na to żadnych argumentów i problem pozostaje nadal otwarty.

W w.9 element formalny, w odniesieniu do w.1 i 5, został rozwinięty (l k l-*hāšidāw*); w w.1.5 występuje w stanie absolutnym (*status absolutus*), w w.9 w stanie zależnym (*status constructus*) – z suffixem na trzecią osobę liczby pojedynczej. Suffix ten („jego”) odnosi się do Boga (por. w.1.2.4). „Pobożni” w w.9 są więc ściśle złączeni z Bogiem. Słowo k l („wszyscy”) może oznaczać jedność i jednorodność w działaniu (la *āšōt...le’ sor...la āšōt...* – por. w.7.8.9), może też, w sposób bardziej konkretny wskazywać na tych, którzy tworzą wspólnotę, zgromadzenie „pobożnych”.

W Ps 149 ważny jest również element pochwały:

1. pochwałę Jego w zgromadzeniu pobożnych.
5. pobożni w chwale.
9. to jest chluba wszystkich jego pobożnych.

Podobnie jak w przypadku elementu formalnego psalmu, można i tutaj (w.1.5.9) dostrzec różnice, jakie zachodzą między zwrotami wyrażającymi pochwałę. Różnice te dotyczą przede wszystkim formy pochwały: różnego słownictwa („pochwała”, „chwała”, „chluba”) i różnych konstrukcji gramatycznych³⁵. Również sens elementu pochwały zdaje się ulegać pewnym zmianom w zależności od kontekstu. Pochwała w w.1.5 jest podstawowym obowiązkiem „pobożnych”, w w.9 jest ich celem. W w.1.5 „pobożni” chwalą Boga, w w.9 sami uczestniczą w chwale. Inna różnica: „chluba” (w.9) jest udziałem wszystkich (k l) „pobożnych”, wiersze 1 i 5 tego nie akcentują. Wreszcie zaimek *hû’* („to”), który występuje tylko w w.9, można rozumieć w sensie osobowym („On”): Bóg jest chluba „wszystkich jego pobożnych”.

Warto zauważyć, że element pochwały jest wyraźnie związany z elementem formalnym psalmu; oba występują w tych samych wierszach i łączą się ze sobą w konstrukcje zdaniowe. Element pochwały potwierdza identyczność elementu formalnego we wszystkich trzech przypadkach (w.1.5.9). „Pobożni” w całym psalmie są ci sami: wychwalają Boga i uczestniczą w Jego chwale.

Struktura formalna Ps 149, mimo bogactwa form gramatycznych i literackich, potwierdza integralność całego utworu³⁶.

³² Por. G. Priero, *Cantate Domino canticum novum*, Palestra del Clero, 32 (1953), s. 870; H. J. Stoebe, *hesed Güte*, THAT t. 1, kol. 621.

³³ Por. H. Herkenne, *Das Buch der Psalmen* (übersetzt und erklärt), Bonn 1936, s. 456; J. Caldès, *Le Livre des Psaumes*, t. 2, Paris 1936, s. 630; A. Maillot – A. Lelièvre, *Les Psaumes*, t. 3, Genève 1969, s. 265.

³⁴ *Los Leales se presentan en el salmo como porcion selecta y representantes ejemplares de todo el pueblo; lo cual significa que cargan con el valor de toda la serie. Ellos forman parte y representan a Israel, el pueblo de Dios* – cyt. A. Schökel, *Treinta Salmos: Poesia y oracion*, Madrid 1981, s. 433.

³⁵ W w.1 w stanie zależnym, z suffixem; w w.5 z przedimkiem b : w w.9 w stanie niezależnym.

³⁶ Por. wnioski wyciągnięte z krytyki tekstu Ps 149.

2. Struktura treściowa

W wielu psalmach można wyodrębnić trzy konstytutywne elementy, na podstawie których określa się gatunek literacki. Są nimi: wprowadzenie, osnowa i zakończenie³⁷. Uwzględniając to zjawisko, niektórzy egzegeci twierdzą, że Ps 149 jest psalmem dziękczynnym³⁸. Inni znowu (np. H. Gunkel, A. Deissler, L. Sabourin, L. Jacquet) przyjmują, że Ps 149 jest hymnem³⁹.

Przyjrzyjmy się raz jeszcze, pod kątem kryteriów wewnętrznych, tekstowi naszego psalmu.

wprowadzenie	1 Alleluja. Śpiewajcie dla Jahwe pieśń nową, pochwałę Jego w zgromadzeniu pobożnych.
osnowa	2 Niech cieszy się Izrael swym Stwórcą synowie Syjonu niech się radują swym Królem. 3 Niech sławią imię Jego tańcem, niech grają Mu na bębnie i cytrze.
wprowadzenie	4 Bo Jahwe ma upodobanie w ludzie swoim, pokornych obdarza wybawieniem. 5 Niech się weselą pobożni w chwale, niech się rozradują na swoich łożach. 6 Pieśni chwalcące Boga na ich ustach, a miech obosieczny w ich rękę. 7 Aby dokonać zemsty na poganach, karanía na narodach. 8 Aby ich królów uwięzić w kajdanach, a ich dostojników w pęta żelazne. 9 Aby wykonać na nich pisany wyrok: to jest chlubą wszystkich jego pobożnych. Alleluja.

Jak widzimy, Ps 149 zawiera w sobie dwa, istotne dla struktury wewnętrznej, elementy: wprowadzenie (w.1-3; 5-9) i osnowę (w.4); brakuje jedynie zakończenia.

W pierwszej części wprowadzenia (w.1-3) występują „pobożni”, którzy swymi tańcami, śpiewem i graniem na instrumentach wychwalają Jahwe. Obrazy te są pełne dynamizmu, ruchu i radości. Ps 149 rozpoczyna się od dwóch form trybu rozkazującego: „Alleluja” (chwalcie Jahwe) i „śpiewajcie”, by przejść następnie (w w.2) do form wyrażających życzenie (iussivus) – „niech cieszy się”, „niech się radują”. Werset 3 stanowi kontynuację zachęty do pochwały („niech sławią”, „niech grają”). Choćby formy hebrajskiego iussiwu i imperatiwu są pomieszane, w sensie kolejności ich zastosowania w tekście, wiersze 1-3 tworzą pod względem treściowym jedną całość⁴⁰.

W drugiej części wprowadzenia (w.5-9) ma miejsce ponowna zachęta do wychwalania Jahwe („niech się weselą”, „niech się radują” – w.5). Zachęta ta, podobnie jak w w.1, odnosi się do „pobożnych”. Wiersze 6.7.8.9, jakkolwiek nie zawierają form trybów wolitywnych, stanowią rozwinięcie wprowadzenia; występuje tu element pochwały (w.6.9) i sądu (w.6.7.8.9).

Na kanwie obu części wprowadzenia (w.1-3; 5-9) można poczynić uwagi natury ogólnej, dotyczy to szczególnie pochwały.

³⁷ Por. S. Łach, *Wstęp do Starego Testamentu*, Poznań-Warszawa 1973, s. 580.

³⁸ Por. S. Wójcik, *Księga Psalmów oraz pieśni biblijne brewiarza rzymskiego*, Wrocław 1947, s. 302. C. Westermann uważa, że nie ma istotnej różnicy między hymnami i psalmami dziękczynnymi: por. C. Westermann, *Das Loben Gottes in den Psalmen*, Göttingen 1954, s. 94-100; S. Łach, dz. cyt., 576.

³⁹ Por. L. Sabourin, *The Psalms*, New York 1969, s. 214; F. Baethgen, *Die Psalmen*, Göttingen 1904, s. 436; E. Kalt, *Die Psalmen (Die Heilige Schrift für das Leben erklärt)*, Frieburg 1935, s. 521; W. Borowski, *Psalmy*, Kraków 1983, s. 451; R. Murphy – O, *Carm, Salmi*. W: *Grande commentario biblico* (tłum.: The Jerome Biblical Commentary), Brescia 1973², s. 769.

⁴⁰ Por. G. Castellino, dz. cyt., s. 535.

Formy trybów wolitywnych tworzą grupę czasowników wyrażających radość (hll, šjr, śmh, gjl, zmr, lz, rnn – por. w.1–3; 5–6; 9). Podmiotem pochwały są: „pobożni” (w.5.9), Izrael (w.2), synowie Syjonu (w.2); przedmiotem zaś: Jahwe (w.1.9), Stwórca (w.2), Król (w.2), Jego imię (w.3). Sposobem czy też środkiem pochwały jest: pieśń (w.1), taniec, bęben, cytra (w.3) i szpada (w.6). Jako miejsce pochwały zostało wymienione: „zgromadzenie” (w.1) i łoża (w.5). Pochwała Boga w w.6 staje się początkiem zwycięstwa. Trzy bezokoliczniki (la ʾšôt, le' sor, la ʾšôt – w.7.8.9) podkreślają to zwycięstwo. Podmiotem zwycięstwa są wszyscy wierni (w.9), przedmiotem – poganie (w.7), królowie i dostojnicy (w.8). Natomiast środkami zemsty i kary (w.7) są kajdany i żelazne pęta (w.8). Dostrzega się przy tym, w kontekście pochwały, duże kontrasty: z jednej strony pieśń (w.1), taniec, bęben i cytra (w.3), z drugiej – wspomniane powyżej – kajdany i pęta. „Pobożni” odgrywają szczególną rolę, wskazują na to już sama częstotliwość; w krótkim utworze, jakim jest Ps 149, są wymieniani aż trzykrotnie. W w.1 „pobożni” – to wierni, którzy śpiewem (šjr) chwalą (hll) Jahwe. Wydaje się, że w w.5 „pobożni” są ci sami co w w.1, chociaż w innej sytuacji; znajdują się „na swoich łożach” (być może po odniesionym zwycięstwie – por. w.4), odpoczywają i weselą się. W trzeciej sytuacji (w.9) „pobożni” – to ludzie waleczni (por. w.7.8.9), którzy są instrumencem w rękę Boga („Aby wykonać... pisany wyrok” – w.9).

Osnową psalmu (uzasadnienie pochwały) stanowi tylko jeden dwustychowy werset (4). Partykuła kî („bo”) na początku zdania (w.4a) ma znaczenie przyczynowe⁴¹. W osnowie wskazane są dwa motywy wychwalania Boga: „Jahwe ma upodobanie w ludzie swoim”, „pokornych obdarza wybawieniem”. Motywy te są bardzo ważne, psalmista nie dołącza innych; w w.5 przechodzi natychmiast do ponownego wychwalania. W w.4a czasownik rôseh (ptc.) w sposób ogólny wyraża dobrodziejstwa, które otrzymał naród od swego Stwórcy i Króla (por. w.2). Werset 4b zawiera przykład dobrodziejstw Bożych – wybawienie (j šû ah). Nie wiadomo dokładnie o jaki rodzaj wybawienia tu chodzi, tekst nie zawiera bliższych szczegółów. Na podstawie jednak w.6b–9 można wnioskować, że autor ma na myśli wybawienie od nieprzyjaciół.

W strukturze Ps 149 godnym uwagi jest naprzemianległy tematyczny paralelizm⁴²:

- a – w.1–3 pochwała „pobożnych”
- b – w.4 działanie Boże
- a¹ – w.5–9 pochwała „pobożnych”
- b² – w.7–9 działanie w imię Boga

Paralelizm ten podkreśla wagę i znaczenie pochwały oraz jej związek z działaniem Bożym. „Pobożni”, chwalcą Boga, działają w Jego imieniu (w.7–9), uczestniczą jednocześnie w Jego działalności (w.4). W obrębie paralelizmu tematycznego zachodzi paralelizm podmiotu i przedmiotu pochwały:

Jahwe (w.1)	hăšîdîm (w.1)
Stwórca (w.2)	Izrael (w.2)
Król (w.2)	synowie Syjonu (w.2)
Jahwe (w.4)	ʾānawîm (w.4)

W psalmie można wyróżnić motywy pochwały:

stworzenie	historia
Stwórca (w.2) b ošâw	Król (w.2) b malkam ma upodobanie (w.4) rôseh pokornych obdarza wybawieniem (w. 4) j fa'er ʾānawîm bîšû ah pisany wyrok (w.9) mišpat katûb

⁴¹ Por. A. Maillot – A. Leliève, dz. cyt., s. 264.267; P. Jouon, *Grammaire de l'hébreu biblique*, Rome 1965, s. 521–524.

⁴² Por. J. Trublet – J. N. Aletti, dz. cyt., s. 105.

Pierwszym, podstawowym motywem pochwały jest Jahwe-Stwórca (w.2a); drugim motywem Król-Jahwe (w.2b), który ma upodobanie w ludzie swoim (w.4). W ramach działalności Boga, w historii można wyróżnić trzeci motyw pochwały, jest nim wybawienie pokornych (w.4) poprzez wyrok wydany na pogan (por. w.9).

Na strukturę treściową Ps 149 istotny wpływ ma słownictwo całego utworu. W początkowych wersetach psalmu (w.1-6a) spotykamy słowa, które występują zwykle w kontekście świąt i uroczystości: pieśń (w.1), taniec, bęben i cytra (w.3) oraz pieśni pochwalne (w.6a). Od w.6b słownictwo ulega zmianie, pojawiają się słowa typowo wojenne: miecz (w.6), zemsta, kara (w.7), królowie, kajdany, dostojnicy, pęta żelazne, uwięzić (w.8). Zmiana słownictwa ma ścisły związek z nową sytuacją, w której znaleźli się „pobożni”; w w.1-6a pieśnią i tańcem wychwalają Boga, w w.6-9 w stanie wojennym, przy pomocy oręża, wykonują „pisany wyrok”. Słowa „święteczne” niosą ze sobą radość i pokój; słowa wojenne – przerażenie i zemstę. Słownictwo psalmu może służyć za podstawę podziału utworu na dwie części. Pierwszą część, w której zawarte jest słownictwo „święteczne”, radości i pochwały, stanowią wiersze 1-6a; drugą – słownictwo wojenne – w.6b-9. Taki podział psalmu, dokonany w oparciu o kryteria wewnętrzne (treść), nie pokrywa się z dokonanym już w pracy podziałem literackim.

Na koniec, jako uzupełnienie do rozważań nad strukturą wewnętrzną psalmu, dodajmy kilka spostrzeżeń dotyczących strony duchowej „pobożnych” (w.1.5.9). W pierwszej części psalmu (w.1-6a) „pobożni” – to wierni, którzy w kulcie, poprzez śpiewy i tańce religijny, przy akompaniamencie bębna i cytry, chwala Boga. Również na swoich łóżach, które mogą stanowić dobre miejsce do medytacji (por. Ps 4,5; 6,7; 77,3) oddają cześć swemu Panu. W Bogu Jahwe uznają swego Stwórcę i Króla. Bóg ze swej strony otacza „pobożnych” swą opieką, daje im wybywienie (w.4). W drugiej części psalmu (w.6b-9) „pobożnych” cechuje specyficzna duchowość ludzi walecznych. Duchowość ta przejawia się w bezkompromisowej walce ze złem. Jest to walka sprawiedliwa, toczona w imię Boga. „Pobożni” przez Niego wybrani (w.4) i przeznaczeni do wykonania Bożego sądu i wyroku, uczestniczą w chwale i zwycięstwie swego Władcy. Oba „typy” duchowości nie należy rozumieć w sensie wzajemnego przeciwstawienia. Duchowość „pobożnych” jest w istocie jedna, są tylko dwie formy czy też sposoby służby Bogu. Służba ta przejawia się w kulcie i w walce, w konkretnym działaniu.

W podsumowaniu tego co powiedzieliśmy na temat struktury psalmu 149, należy stwierdzić, że omawiany utwór zawiera w sobie bogactwo form poetyckich, szczególnie paralelizmy. Na podstawie kryteriów zewnętrznych (struktura formalna) Ps 149 można podzielić na dwie części (w.1-4; 5-9); na podstawie kryteriów wewnętrznych (struktura treściowa) również na dwie części (w.1-6a; 6b-9). Elementem formalnym psalmu jest słowo „pobożni”. Element ten ma ścisły związek z pochwałą (wychwalaniem) Boga i mimo wyróżnionych struktur i podziałów, przemawia za jednością utworu. Psalm 149 jest hymnem, chociaż budowa jego nie jest klasyczna.

II. PODSTAWOWE PRAWDY TEOLOGICZNE

Szuktura treściowa Ps 149 wskazała na trzy zasadnicze motywy pochwały, które stanowią jednocześnie główne tematy teologiczne utworu. Są nimi: Jahwe-Stwórca, Jahwe-Król, zapowiedź sprawiedliwości (wybawienie „pokornych”). Wypada obecnie zająć się bliżej każdym z wymienionych motywów, uwzględniając przy tym słownictwo psalmu, szczególnie typowe dla pochwały – słownictwo radości.

1. Jahwe Stwórca – radością „pobożnych”⁴³

„Idea stworzenia sięga w Izraelu najwcześniejszych starożytności. Istnieje ona bowiem w środowisku wschodnim służącym za ramy objawienia biblijnego jeszcze przed Abrahamem”⁴⁴. Izrael miał już od dawna świadomość, że Bóg powołał wszystko do istnienia. Wyrazem tej świadomości są słowa Melchizedeka: „Niech będzie błogosławiony Abram przez Boga Najwyższego, Stwórcę nieba i ziemi” (Rdz 14,19). W kontekście wypowiedzi Melchizedeka (Rdz 14,22) Abram bierze na świadka „Pana Boga Najwyższego, Stwórcę nieba i ziemi”. Wskazane przykłady (por. 2 Mch 7,28; Prz 8,22; Mdr 9,9) świadczą również o tym, że biblijna nauka o stworzeniu nie ma charakteru abstrakcyjnego, spekulacji teologicznych. Stworzenie – to pojęcie religijne, domagające się określonej postawy człowieka⁴⁵. Poprzez dzieło stworzenia człowiek poznaje swego Stwórcę (por. Mdr 13,1–3,5), z czego rodzi się uczucie podziwu i wdzięczności⁴⁶. Izraelici czczą Boga, dziękując Mu za wszelkie dobra jakie stały się ich udziałem (Ps 104). Nierzadko sama przyroda wychwała swego Stwórcę (por. Ps 19,1–7; 89,6–15). Wysławianie Boga Stworzyciela przybiera w Biblii różne formy i ma zwykle radosny charakter (Ps 47,2; 97,1; 100,1–3). W naszym psalmie (149) już na wstępie została wyrażona głęboka wdzięczność wobec Stwórcy; akłamacja hal lû-jah (w.1) – to wyraz podziękowania Bogu Jahwe za akt stworczy (por. Wj 15,21; Iz 42,20; Jr 20,13). W w.2 Stwórca jest wysławiany śpiewem liturgicznym (por. w.6a); pochwała Jahwe ma miejsce w „zgromadzeniu pobożnych”. „Pobożni” – synonim Izraela – pragną podziękować Temu, który „rozciągnął i założył ziemię” (Iz 51,13); Temu, który stworzył ludzi (Ps 100,3) i wszystko co dzięki Niemu istnieje (Ps 8,7; 103,22). Jahwe Stwórca okazał wobec Izraela wielką łaskę, nie ograniczył się tylko do powołania go do bytu. Izrael został upodobany przez Boga (w.4) i wybrany spośród wielu narodów na „szczególną własność” (Wj 19,5). Mimo pewnych aktów nieposłuszeństwa ze strony Izraelitów w drodze do Ziemi Obiecanej, Stwórca nie opuścił swego stworzenia. Gdy naród wybrany znalazł się w ciężkim położeniu w Egipcie, w niezwykle sposób wyprowadził go z niewoli (Iz 43,16–19). Konsekwencją wybrania ludu Bożego było przymierze na Synaju i jego skutki⁴⁷. Te i podobne fakty z historii Izraela, rozpamiętywane przez „pobożnych”, w Ps 149,1 są powodem radości. „Pobożni” cieszą się, że ich Stwórca jest Bogiem żywym i działa w świecie⁴⁸. Bożkowie pogańscy są martwi i niezdolni do tego, by w trudnej sytuacji przynieść ocalenie (por. Jr 10,1–5; Iz 44,9–20). Tymczasem Jahwe Stwórca w w.4 „pokornych obdarza wybawieniem” (por. Jr 10,6–16; Iz 40,21–26). Radość „pobożnych” ze Stwórcy znajduje swój szczególny wyraz w sakralnym tańcu (w.3). W Starym Testamencie nie po raz pierwszy spotykamy taką formę wysławiania Boga⁴⁹. Już w Księdze Wyjścia prorokini Miriam wraz z innymi kobietami, tańcem i grą na bębenkach, wychwały Boga (15,20). W Księdze zaś Samuela znajdujemy wzmiankę, że sam Dawid w czasie przenoszenia Arki Przymierza tańczył przed Panem (2 Sm 6,14). Jeszcze doskonalszą paralelę do w.3 omawianego psalmu stanowi tekst Ps 150,4, gdzie psalmista „bębnem i tańcem” nakazuje chwalić Boga za „Jego potężne czyny” (por. w.2).

⁴³ W tej części opracowania autor korzystał w znacznym stopniu ze swej pracy magisterskiej pt.: *Nauka psalmu 149 o radości* (msp. MUL), Lublin 1976, s. 63–73.

⁴⁴ Cyt. P. Auvray, *Stworzenie*, STB, s. 907.

⁴⁵ Por. W. H. Schmidt, *Br' schaffen*, THAT t. 1, kol. 336–339; P. Auvray, art. cyt., s. 911; M. Filipiak, *Bóg Starego Testamentu – Zbawca i Stwórca*. W: *W kręgu Dobrej Nowiny* (red. J. Szlaga), Lublin 1984, s. 99–109.

⁴⁶ Por. P. Franquesa, *Creatura*. W: *Enciclopedia della Bibbia*, t. 2, Torino-Leumann 1969, kol. 599–602; P. Gibert, *Idea stworzenia w Starym Testamencie* *Communio* 2 (1982) nr 4, s. 46–57; B. Landry – A. G. Hamman, *Les Psaumes commentés par les Pères*, Bröuwer 1983, s. 316–320.

⁴⁷ Por. C. Jakubiec, *Stare i Nowe Przymierze*, Warszawa 1961, s. 149; D. J. Mc Carthy – G. E. Mendenhall – R. Smend, *Per una teologia del patto nell' Antico Testamento*, Roma 1972, s. 65–67.

⁴⁸ Por. N. Quesson, *50 psaumes pour tous les jours*, t. 1, Limoges 1978, s. 332; J. Vollmer, *sh machen, tun*, THAT t. 2, kol. 336–338; C. Jean-Nesmy, *La tradition médite le Psautier chrétien*, t. 2 cz. 2, Saint-Céneré 1974, s. 793.

⁴⁹ Szerzej na temat tańca religijnego w Starym Testamencie: W. O. E. Oesterley, *The sacred dance*, Cambridge 1923; R. Torniaï, *La danza sacra*, Roma 1951; G. Auzou, *La danse devant l'Arche*, Paris 1968.

„Pobożni“ cieszą się swym Stwórcą, który tak wiele uczynił im w przeszłości. Ale historia święta nie ogranicza się do rzeczy przeszłych. Prorocy zapowiadają, że w przyszłości, w czasach ostatecznych, nawrócony Izrael będzie prawdziwym nowym stworzeniem (por. Jr 31,22)⁵⁰. Wtedy nastąpi pełne wyzwolenie (Iz 45,8), któremu towarzyszyć będą znaki i cuda nowego „wyjścia“ (Iz 41,20)⁵¹. Bóg stworzy nową Jerozolimę (Iz 65,18; por. Ap 21); jej mieszkańcy posiadą wieczne szczęście i radość (Iz 65,19; 66,10.13). W ponownym akcie stwórczym zostanie „odnowiony“ cały wszechświat; Bóg stworzy „nowe niebo i nową ziemię“ (Iz 65,17; 66,22). Prorok Ezechiel zapowiada, że w czasach ostatecznych Jahwe „da“ Izraelowi nowe serce i nowego ducha, by w nowym Edenie żył szczęśliwie (por. Ez 36,26–28.35). Być może w oparciu o tę obietnicę psalmista prosi Boga, by „stworzył serce czyste“ (Ps 51,12)⁵². Nowe stworzenie (inna rzeczywistość – por. Iz 44,24–26), u kresu historii, zostanie poprzedzone zwycięstwem Najwyższego (Iz 66,6–11; Ap 21,1–5). Wydaje się, że tekst Ps 149,6a–9 nawiązuje do przyszłej, stwórczej interwencji Bożej i definitywnego zwycięstwa. W czasach ostatecznych zostaną ukarani nieprzyjaciele Boga (w.7.8 por. Iz 66,14), nastąpi pełna sprawiedliwość, wypełnienie „pisanego wyroku“ Stwórcy (por. w.2.9). Izrael, świadome narzędzie w ręku Jahwe, będzie miał udział w chwale Bożej; dzień sądu będzie dniem chluby „wszystkich Jego pobożnych“ (w.9). Głęboka ufność w dalsze, stwórcze działanie Boga przynosi radosny nastrój, czego wyrazem jest ostatnie słowo psalmu – Alleluja. W tym kontekście (w.6a–9) wymowne są słowa Ps 121,2: „Przyjdzie mi pomoc od Pana, co stworzył niebo i ziemię“ (por. Ap 20,11–15).

Na podstawie powyższych danych trzeba stwierdzić, że Ps 149 zawiera podstawową prawdę teologiczną o Bogu Stwórcy. Jahwe stworzył świat cały, w którym szczególną rolę pełni „upodobany“ przez Niego naród izraelski. Akt stwórczy Boga nie jest czymś jednorazowym, ma charakter dynamiczny. Stworzenie miało miejsce w przeszłości, „dokonuje się“ obecnie i „wypełni się“ w przyszłości. Nauka o stworzeniu w Ps 149 przywodzi na pamięć nowe stworzenie, zapoczątkowane w Jezusie Chrystusie, które w czasach ostatecznych osiągnie „wolność chwały dzieci Bożych“ (por. Rz 8,18–22).

2. Jahwe Król – radością „synów Syjonu“

Pod względem teologicznym ważne jest określenie Jahwe jako Króla⁵³.

Na starożytnym Wschodzie godność królewska wiązała się ściśle z mityczną koncepcją królowania boskiego. Tak było w Egipcie, gdzie panujący faraon był uważany za wcielenie Horusa, tak było w Babilonii, gdzie król działał w imieniu bożka Marduka, tak też było w innych krajach sąsiadujących z Izraelem. Król będąc „władcą cywilnym i wojskowym był równocześnie najwyższym kapłanem państwa“⁵⁴. Pośredniczył on między bogami i ludźmi. Natomiast Izrael już od samego początku oddziela urząd królewski, instytucję doczesną, od sfery spraw pozaziemskich⁵⁵. Królowie izraelscy nie mają udziału w sprawach czysto boskich, są poddani tak jak inni ludzie wymaganiom przymierza i Prawa (por. 1 Sm 13,11–14; 15,22–25). Król stawia się wymagania, by godnie piastowali swój urząd. Autorzy biblijni nie szczędzą pochwał dobrym królom (por. Ps 78,70; 89,20–24; 1 Krl 15,11–15), złych jednak ganią a nawet potępiają (por. Jr 21–22; 2 Krl 23,26–27). W narodzie wybranym kształtuje się stopniowo ideał króla, pełnego zalet, dobrych przymiotów. Ideałem tym staje się z czasem Król Jahwe, który jest Panem nie tylko przyrody (Ps 97,1), ale również sprawuje swą władzę królewską nad Izraelem (Ps 47,5). Tytuł królewski, odniesiony do Boga Jahwe,

⁵⁰ Por. G. Colombo, *Creazione*. W: *Nuovo dizionario di teologia*. 1982³, s. 189–193; M. Filipiak, *Biblia o człowieku*, Lublin 1979, s. 92–95; A. Mattioli, *Dio e l'uomo nella Bibbia*, Roma 1981, s. 299–317.

⁵¹ Por. G. von Rad, *Teologia dell'Antico Testamento*, t. 1. Brescia 1972, s. 165–167.

⁵² Por. L. Jacquet, dz. cyt., s. 153.

⁵³ Por. J. A. Soggin, *Melek König*, THAT t. 1, Kol. 914.

⁵⁴ Cyt. P. Grelot, *Król i królowanie*, STB, s. 396.

⁵⁵ Por. B. Klappert, *Regno*. W: *Dizionario dei concetti biblici del Nuovo Testamento*, Bologna 1976, s. 1524–1528.

znajdujemy już w Wj 15,18, gdzie Mojżesz i inni „synowie Izraela“, dziękując Bogu za ocalenie, śpiewali: „Jahwe jest zawsze królem, na wieki“ (por. w.1–17). Wskazany fragment pieśni dziękczynnej jest zbieżny w swej treści z tekstem w.2b omawianego psalmu. Łączy je wspólny temat, który streścić można: „Jahwe jest Królem“ (por. 1 Sm 8,7; Iz 5,7; 52,7). W Ps 149,1 jest mowa o radosnej pieśni śpiewanej w „zgrupowaniu pobożnych“ (por. Wj 15,1). Zgrupowanie (qahal) jest tu synonimem „synów Syjonu“ (w.2). W Starym Testamencie Syjon (sijjôn) oznacza Jerozolimę, miasto święte, a w nim świątynię, w której przebywa Jahwe, sprawując swe królewskie rządy. Dowodem tego są słowa Ps 48,2–3: „Wielki jest Pan i godzien wielkiej chwały w mieście Boga naszego. Góra Jego święta, wspaniałe wzgórce, radością jest całej ziemi, góra Syjon, kraniec północy jest miastem wielkiego Króla“. Jahwe jest „wielkim Królem“ przede wszystkim w hymnach o królowaniu Jahwe i niektórych hymnach o Syjonie⁵⁶. „Wielki, ponieważ jest niepohamowany; o mury Jego miasta rozbijają się nieprzyjaciele Boga i ludu wybranego (por. Ps 48,5–8)“⁵⁷. Izraelita, stojąc u bram świątyni jerozolimskiej, był świadom królewskiej godności Boga, czego wyrazem jest akklamacja psalmisty: „...Panie Zastępów, mój Królu i mój Boże!“ (Ps 84,4). Król Izraela – Jahwe – jest sprawiedliwy (Ps 96,10.13; 99,4; Jr 23,6), łaskawy (Ps 89,28–29) i miłosierny (Ps 4,2; 103,10). Wybawia swój lud od wszelkich nieszczęść (1 Sm 7,8; 2 Sm 3,18; 2 Krl 18,30). Świadomość posiadania takiego króla staje się w Ps 149 powodem radości i pochwały. Wspólnota izraelska radość tę wyraża w różny sposób: śpiewem, radosnymi okrzykami, grą na instrumentach muzycznych i tańcem. Pochwała Jahwe-Króla nie ogranicza się tylko do wspólnych form wysławiania (w zgromadzeniu „pobożnych“ – w.1). Izraelici, zgodnie z intencją psalmisty, winni również indywidualnie słać swego boskiego władcę. Nawet „na łożach“, czyli we własnych mieszkaniach, poza świątynią, należy oddawać hołd Najwyższemu Królowi (w.5b por. Ps 47,10). Jahwe ma bowiem upodobanie w ludzie swoim (w.4 por. Ps 47,5), Jego „świactwa“ są godne wiary (Ps 93,5), okazuje swoje zbawienie „na oczach narodów“ (Ps 98,2).

Historia i kult to dwa elementy, w których działał Król Jahwe i przez które zbawiał swój naród. W chwilach tragicznych dla Izraela, w czasach niewoli, utrwalił się trzeci czynnik, eschatologiczny⁵⁸. „Oczekiwanie na Królestwo Boże stanowi centralny element nadziei eschatologicznych“⁵⁹. W ramach tych nadziei oczekiwanie na przyszłego króla zajmuje ważne miejsce. Mówią o tym psalmy królewskie, zwane mesjańskimi, zwłaszcza Ps 2; 45; 72 i 110. Na ich podstawie rysuje się postać króla sprawiedliwego i zarazem zwycięskiego (por. Ps 2,2–4.12; 45,8; 72,2.11; 110,5–6). Królowie pogańscy zostaną poddani władzy przyszłego króla (por. Iz 60,18) lub też osądzeni i wytraceni (por. Iz 24,21–22; Za 9,9–10). Wydaje się, że Ps 149,6a–9 zawiera aluzję do zwycięstwa przyszłego Króla Chrystusa i Jego wiernych (por. Łk 1,32–33; Dz 1,6.8; Kol 1,13), a także do ostatecznego zwycięstwa „Pana pańów i Króla królów“ Baranka (Ap 17,14 por. Ap. 19,1–10). W stosunku do „pobożnych“ zrealizują się słowa Jezusa wypowiedziane podczas Ostatniej Wieczerzy: „Ja przekazuję wam królestwo, jak mnie przekazał je mój Ojciec: abyście w królestwie moim... zasiadali na tronach, sądząc dwanaście pokoleń Izraela“ (Łk 22,29–30 por. Ap 20,4–6).

W podsumowaniu można stwierdzić, że Ps 149 zawiera rozwiniętą w Starym Testamencie myśl teologiczną o Królu Jahwe, który w narodzie wybranym sprawuje swą boską władzę. „Synowie Syjonu“ cieszą się z dobrodziejstw otrzymanych od swego najlepszego i umiowanego Króla, patrzą jednocześnie w przyszłość, kiedy spełni się „pisany wyrok“. Psalm 149 (szczególnie w.6a–9) nawiązuje do przyszłego królestwa czasów mesjańskich.

⁵⁶ Por. A. Feuillet, *Études d'exégèse et de théologie biblique, Ancien Testament*, Paris 1975, s. 363–385.

⁵⁷ Cyt. E. Chmura, *‘el b sijjôn – Jahwe na Syjonie Bogiem Izraela*. W: *Studia Teologiczne* (red. A. Eckmann – S. Łach – A. Tronina), t. 3, Lublin 1982, s. 137.

⁵⁸ Por. E. Chmura, art. cyt., s. 141; H. Langkammer, *Słownik biblijny*, Katowice 1982, s. 90–91; R. Deville – P. Grelot, *Królestwo*, SZB. s. 403–405; S. Łach, *Królestwo Boże w Psalmach*. W: *Królestwo Boże w Piśmie świętym*, Lublin 1976, s. 63–106.

⁵⁹ Cyt. P. Grelot, art. cyt., s. 400.

3. Zapowiedź sprawiedliwości – sąd Boży

„Wiara w sąd Boży jest jedną z tych prawd, które nigdy nie były poddawane w wątpliwość. Bóg sprawuje władzę nad światem a zwłaszcza nad ludźmi. Jego słowo określa prawo i ustala normy sprawiedliwości”⁶⁰. „Jahwe Zastępów jest sędzią sprawiedliwym, bada nerki i serce” (Jr 11,20a), poznaje w ten sposób sprawiedliwych i grzeszników. Uciskani sprawiedliwi zwracają się często, szczególnie w Psalmach, do najwyższego Sędziego, by dokonał sądu i wymierzył karę przestępcom (por. Ps 9,20; 35,24; 43,1; 119,78.84.134.153; Am 2,6)⁶¹. Sprawiedliwości oczekiwał cały naród izraelski, modląc się słowami Ps 51,6: „...abyś okazał się sprawiedliwym w swym wyroku i prawym w swoim sądzie”. Sprawiedliwość Bożą wyraża się w wyrównaniu wszelkich krzywd, jakich doznali „pobożni” (hăšîdîm) ze strony swych wrogów (por. Ps 12,2; 37,28; 97,10)⁶². W Ps 143,12 autor natchniony tak woła: „W swej łaskawości zniszcz moich wrogów i wytrać wszystkich, którzy mnie dręczą, albowiem jestem Twoim sługą”. W Psalterzu wizja przyszłego sądu Jahwe ma zabarwienie bardzo radosne: „Niech się weselą pola i wszystko, co jest na nich; niech się radują również wszystkie drzewa leśne przed obliczem Jahwe, bo nadchodzi, aby sądzić ziemię. On będzie sądził świat sprawiedliwie, z wiernością swe narody (Ps 96,12–13). Wydaje się, że w Ps 149 jest również nawiązanie do Bożej sprawiedliwości i przyszłego sądu. Wiersze 6a–9 przedstawiają obraz kary, która spotka wrogie narody i ich przywódców. Wypełni się na nich „pisany wyrok” (mišpat katûb). Wcześniej jednak w w.4 jest mowa o tym, że Jahwe obdarza „pokornych” wybawieniem. Wybawienie (j šu ah) rozumiane szeroko (por. 2 Sm 4,9; Ps 19,15; 26,11) może oznaczać również przyszły sąd Boży (Iz 59,17)⁶³.

Istnieje problem: jak pogodzić zapowiedź okrutnej kary, która ma spotkać obcych królów i dostojników (w.7–8), z dobrocią, łaskawością i miłosierdziem Bożym (por. Ps 4,2; 103,10; 138,2). Wydaje się, że nie chodzi tu o sens dosłowny, czyli o krwawą zemstę przy użyciu mieczy (w.6b), pęt żelaznych, czy też kajdanów (w.8). Obraz narzędzi mąk i katuszy może co najwyżej przedstawiać realia życia współczesnego psalmisty i służyć do wyrażenia treści. Chodzi tu raczej o podkreślenie faktu rzeczywistego sądu i zrealizowania oczekiwanej sprawiedliwości. Wykonawcami Bożego sądu zgodnie z tekstem mają być „pobożni”. Oni to trzymają w swych rękach obosieczne miecze (w. 6), symbol kary, która dosięgnie nieprzyjaciół. Trudną rzeczą jest orzec o jakich nieprzyjaciół tu chodzi, ale prawdopodobnie o wrogów zarówno Boga jak i Izraela⁶⁴. Wiadomo jest bowiem, że wrogowie narodu wybranego są zwykle nieprzyjaciółmi Jahwe – i odwrotnie (por. Ps 119,51–53.85.95). Na taki sens wskazywałoby wyrażenie „pisany wyrok”, który jest chlubą wszystkich jego „pobożnych” (por. w.9). „Pisany wyrok” – to gwarancja pełnego i zarazem radosnego zwycięstwa sprawy Bożej w czasach przyszłych. Zapowiedź realizacji sprawiedliwości i sąd Jahwe (Ps 149,6a–9) ma wiele paralel w Nowym Testamencie (np. Mk 12,40; Dz 17,31; 1 Kor 6,3; Ga 5,1; Rz 2,5) a szczególnie w Apokalipsie św. Jana (2,27; 11,18; 16,5; 18,20 itp.), w której czytamy między innymi: „Potem usłyszałem jakby donośny głos wielkiego tłumu w niebie, który mówił: Alleluja! Zbawienie i chwała, i moc u Boga naszego, bo wyroki jego prawdziwe i sprawiedliwe, bo osądził Wielką Nierządnicę, co znieprawiała nierządem swym ziemię, i zażądał od niej poniesienia kary za krew swoich sług. I rzekli powtórnie: Alleluja!” (Ap 19,1–3a). Tekst 6a–9 można rozumieć zatem jako nawiązanie do ostatecznego sądu Baranka i odniesionego zwycięstwa nad nieprawością czyli grzechem⁶⁵.

⁶⁰ Cyt. J. Corbon – R. Girard, *Sąd*, STB, s. 861.

⁶¹ Por. J. Warzecha, *Bóg sądu – 'ēlohē mišpat*. W: *Studia Teologiczne*, dz. cyt., s. 137–139.

⁶² Por. G. Lidke, *špi richten*, THAT t. 2, kol. 1004–1007.

⁶³ Por. F. Stolz, *š hi helfen*, THAT t. 1, kol. 788–790.

⁶⁴ Por. M. Mannati, *Les Psaumes*, 4, Paris 1968, s. 288–290; S. Łach, *Obraz człowieka sprawiedliwego w Psalterzu*. W: *Biblia – Księga życia Ludu Bożego*, s. 43–54.

⁶⁵ Por. J. Calès, dz. cyt., s. 633; K. Romaniuk, *Soteriologia św. Pawła*, Warszawa 1983, s. 292–294; C. Jean-Nesmy, *Parole et Esprit du Psautier chrétien*, T. 3, Saint-Cénére, s. 456–457.

Reasumując to co zostało wyżej powiedziane, trzeba stwierdzić, że Ps 149 (a szczególnie w.6a-9) zawiera naukę o sprawiedliwości i sądzie Bożym. Chociaż obrazów kar, które spotkają nieprzyjaciół Boga i Izraela, nie należy rozumieć dosłownie, sąd Boży – jako wypełnienie „pisanego wyroku” – niewątpliwie nadejście, przyniesie radość i „chlubę” wszystkich wiernych Jahwe. Nauka Ps 149 o sprawiedliwości i sądzie jest zbieżna z nauką o karze i odpłacie w Nowym Testamencie.

WNIOSKI

Niniejsze studium miało na celu odnalezienie struktury oraz głównych myśli teologicznych psalmu 149. Autor opracowania jest świadom zaistniałych powtórek, szczególnie w rozdziale II-gim. Bardzo trudno było uniknąć powtórzeń ze względu na fakt, że zarówno struktura formalna jak i treściowa utworu wzajemnie się ze sobą łączą i przenikają. Podstawą bowiem wyróżnionych struktur jest ten sam tekst, to samo słownictwo.

Uwagi krytyczne odnośnie do Ps 149 przemawiają za integralnością tekstu. Różnice poszczególnych lekcji, poza wyjątkami, są nieznaczne i nie zmieniają zasadniczo treści psalmu. Psalm 149 zawiera w sobie bogactwo form literackich, szczególnie paralelizmy. W oparciu o kryteria zewnętrzne (struktura formalna) Ps 149 można podzielić na dwie części (w.1-4; 5-9); w oparciu o kryteria wewnętrzne (struktura treściowa) także na dwie części (w.1-6a; 6b-9). Elementem formalnym psalmu jest słowo „pobożni”. Element ten odgrywa dużą rolę w psalmie i pomimo wyróżnionych struktur i wewnętrznych podziałów, potwierdza integralność całego utworu. Psalm 149 jest hymnem, jakkolwiek budowa jego nie jest klasyczna. W Ps 149 zawarte są trzy prawdy teologiczne: o Bogu Stwórcy, Królu i sprawiedliwym sądzie. Prawd tych nie należy rozumieć w sensie odrębnym; Jahwe jest jednocześnie Stwórcą. Królem i najwyższym Sędzią. Główną ideą wiodącą Ps 149 jest idea radości.

LA STRUTTURA W LA TEOLOGIA DI SALMO 149

Sommario

Il salmo 149 ha il suo testo abbastanza ben conservato. Sono soltanto alcune difficoltà (es. in v.5 e 9) che del resto non cambiano il sonso nella maniera globale. Il poema contiene diversi fenomeni della poesia ebraica, soprattutto i paralelismi. Il salmo 149 si può dividere per due parti (v.1-4; 5-9) secondo i criteri formali; anche per due parti (v.1-6a; 6b-9) secondo i criteri di contenuto. L'elemento formale del salmo è la parola *hăšîdîm* che esercita la funzione diversa (nelle diverse situazioni), ma ha lo stesso significato. *hăšîdîm* („i fedeli”) *xostituiscono* l'unità di tutto il salmo e sono collegati con lode. La lode di Dio fa l'essenza del salmo 149, che è inno. Il salmo tratta di tre temi teologici: di Dio Creatore, di Dio Re e di giusto giudizio, può darsi di vittoria di Messia. L'idea principale del salmo 149 è l'idea di gioia.